

Śródka, Andrzej

Wspomnienia pośmiertne : Jan Mydlarski (1892-1956)

Rocznik Towarzystwa Naukowego Warszawskiego 46, 244-251

1983

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JAN MYDLARSKI /1892-1956/

Profesor Jan Mydlarski należał do najbardziej zasłużonych organizatorów nauki polskiej. Obok wszechstronnej działalności naukowo-dydaktycznej brał udział w tworzeniu kilku instytucji naukowych, w tym Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej w roku 1944. W latach 50-tych zasłużył się w ochronie polskich placówek antropologicznych przed likwidacją, w zapobieżeniu tracenia łączności antropologii z archeologią, etnografią i geografią oraz w kształceniu licznych kadr naukowych w tym zakresie.

Jan Tadeusz Władysław Mydlarski urodził się 14.X.1892 w Pilźnie k. Ternowa z ojca Władysława, dra medycyny i matki Adeli z Szumskich. Po ukończeniu w r. 1911 gimnazjum im. A. Mickiewicza we Lwowie rozpoczął studia zoologiczne u J. Nusbaum-Hilarowicza w Uniwersytecie Jana Kazimierza; w roku 1913 przebywał na studiach hydrobiologicznych w Stacji Morskiej w Trieście. Na Uniwersytet Lwowski powrócił w r. 1917, aby przez rok studiować antropologię u Jana Czekanowskiego, po czym przenieść się na roczne studia zoologiczne w Uniwersytecie Jagiellońskim /do r. 1919/. W 1919 uczył krótko biologii i matematyki w państwowym gimnazjum w Dębicy, a następnie pracował jako asystent Zakładu Antropologii Towarzystwa Naukowego Warszawskiego oraz Katedry Anatomii Opisowej Uniwersytetu Warszawskiego /do r. 1921/. Przez rok wykładał

antropologię w Wyższej Szkole Intendentury Wojskowej /1923-1924/, a do wybuchu wojny antropologię, genetykę i serologię jako docent Katedry Antropologii i Etnografii UJK /1926-1927/ i Katedry Anatomii Porównawczej UW /1927-1939/ oraz antropologię, biologię ogólną i biometrię jako kierownik Zakładu Antropologii Centralnego Instytutu Wychowania Fizycznego w Warszawie /1931-1939/. W tym okresie związany był też z placówkami TNW - w latach 1929-1930 pracował jako docent Zakładu Biometryki Instytutu Biologii Doświadczalnej, a w latach 1934-1945 kierował Zakładem Antropologii Towarzystwa. Tuż przed wybuchem wojny - w r. 1939 - prowadził wykłady z antropologii i jej zastosowań w Uniwersytecie w Budapeszcie. Po zorganizowaniu podczas okupacji hitlerowskiej Tajnego Uniwersytetu wykładał tu Mydlarski statystykę /1940-1941/, pracując jednocześnie jako statystyk w Ubezpieczalni Społecznej i jako sanitariusz. W r. 1941 przeniósł się z Warszawy w znane sobie okolice Tarnowa - do Dębicy, gdzie do r. 1944 pozostawał na stanowisku kasjera nadleśnictwa. Po wyzwoleniu objął w r. 1945 Katedrę Antropologii Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej z tytułem profesora zwyczajnego, będąc w latach 1946-1948 dziekanem Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego. W r. 1949 przeniósł się na Uniwersytet Wrocławski, kierując analogiczną Katedrą do końca życia i pełniąc godność rektora w latach 1951-1953. W obu tych uczelniach wykładał antropologię, ewolucjonizm i metodologię badań antropologicznych.

Poza Towarzystwem Naukowym Warszawskim, którego był członkiem korespondentem /1930/ i członkiem zwyczajnym /1937/, współpracował Mydlarski z innymi najwyższymi polskimi korporacjami uczonych. W Polskiej Akademii Umiejętności wchodził w skład Komisji Antropologii i Prehistorii /od r. 1926/ oraz Komisji Socjologicznej /od r. 1946/. Po utworzeniu Polskiej Akademii Nauk został powołany na jej członka korespondenta /1952/; od tegoż roku przewodniczył Komitetowi Antropologicznemu, od r. 1953 kierował Zakładem Antropologii, a od r. 1955 był przewodniczącym Komisji Antropometrii Akademii; wszystkie te funkcje pełnił do końca życia. Profesor Mydlarski zmarł we Wrocławiu 1.IV.1956.

Działalność naukowa Jana Mydlarskiego dotyczyła głównie czterech dziedzin: antropologii rozwojowej, medycyny sportowej, genetyki grup krwi i ewolucjonizmu. Badania z zakresu pierwszej dziedziny rozpoczął mniejszą pracą "Recherches séroantropologiques en Pologne" /1923/, ale już drugą pracę - "Analiza antropologiczna ludności powiatu pilzneńskiego" /1924/ śmiało można zaliczyć do trwałych pozycji polskiej nauki. Zastosował w niej /jako pierwszy na świecie/ metodę linii regresji do analizy rasowej, co pozwoliło mu na ujęcie stosunku zachodzącego między dwiema cechami i wyodrębnienie zespołu cech, charakterystycznych dla biologicznych składników populacji, m.in. rasy laponoidalnej ludności polskiej. Na podstawie tej pracy, pisanej pod kierunkiem prof.

Czekanowskiego, uzyskał w r. 1922 stopień doktora filozofii UJK. Największym przedsięwzięciem Mydlarskiego było zorganizowanie i kierowanie w latach 1920-1939 Polskim Wojskowym Zdjęciem Antropologicznym dla normalizacji ekwipunku żołnierskiego, obejmującym ponad 100 tysięcy żołnierzy. Opracował tu i wykonał po 45 pomiarów, zanotował po 17 spostrzeżeń opisowych, przeprowadził badania hematologiczne oraz spisał i zanalizował istotne dane ewidencyjne. Po przedstawieniu pracy "Sprawozdanie z wojskowego zdjęcia antropologicznego Polski" /1925/ został w r. 1926 docentem antropologii UJK. Większość materiałów tego zdjęcia została zniszczona podczas II wojny światowej przez Niemców; po wyzwoleniu poświęcał wraz z A. Wankem wiele czasu na ich odtworzenie i na reedycję ocalałych map antropologicznych. Polskie zdjęcie wojskowe nie było jego jedynym osiągnięciem z tego zakresu: w latach 1928-1931 organizował i kierował Wojskowym Zdjęciem Antropologicznym Polski /1925-1926/.

Mydlarski był autorem hipotezy, wg której selekcja wewnątrz badanych populacji polega nie na stopniowym przekształcaniu własnych elementów biologicznych, lecz na intensywnym eliminowaniu ich w całości. W pracach "Przyczynek do zagadnień selekcyjnych" /1930/ i "Coefficient of Resemblance of Parents and Children as a Measure of Selection Processes" /1933/ wykazał modyfikowanie współczynników podobieństwa rodziców i dzieci przez procesy selekcyjne. Z ważniejszych jego

prac wymienić należy też "Z zagadnień konstytucjonalizmu" /1930/, wydane wraz z K. Wiązkowskim "Badania antropologiczne przestępców" /1934/ i samodzielnie - "Badania antropologiczno-psychiatryczne rodzin alkoholików" /1934/, "Mapę antropologiczną ludności Karpat" /1947/, a zwłaszcza "Mechanizm ewolucji w odniesieniu do filogenezy człowieka" /1946-1947/, w której na podstawie oryginalnych interpretacji znalezisk paleoantropologicznych przedstawił hipotezę występowania ortomutacji w filogenetycznym rozwoju człowieka.

Głównie były wieloletnie badania Mydlarskiego nad zmiennością cech morfologicznych pod wpływem ćwiczeń fizycznych i nad różnicami w reagowaniu organizmu na wysiłek w zależności od płci i pory roku; wyniki tych badań przedstawił w "Biologicznych podstawach wychowania narodowego" /1931/, "Sprawności fizycznej młodzieży w Polsce" /1934/ i we "Wpływie ćwiczeń fizycznych na budowę ciała" /1935/. Opracował także tabele miernika sprawności fizycznej w celu zobjektywizowania ocen stanu sprawności i postępów w szkoleniu fizycznym. Prowadził też pomiary antropologiczne sportowców, czego przykładem jest praca "Charakterystyka antropologiczna uczestników międzynarodowych zawodów narciarskich w Zakopanem 1929 r." /1931/.

Mydlarski należał do pionierów polskich badań dziedziczenia grup krwi. Prace "Untersuchungen über die Blutgruppen in Polen" /1925/, "La différenciation du sang corrélative aux races humaines" /1925/ czy "Problèmes sérologiques

en antropologie" /1926/ można śmiało zaliczyć do klasycznych. Największym jego osiągnięciem było tu przedstawienie trafnej koncepcji dziedziczenia grup krwi /po zbadaniu ponad 12 tysięcy osób/, wg której - w przeciwieństwie do teorii E. Dundera i L. Hirszfelda - zamiast 2 par występują 3 wielorakie allelomorfy, odpowiadające grupom A, B i O.

Bogata twórczość naukowa Mydlarskiego /ok. 150 prac/ cechuje się różnorodnością podejmowanych przedsięwzięć. Poza wymienionymi dziedzinami badań w najwcześniejszym okresie swej pracy zajmował się taksonomią i ekologią skąposzczetów Polesia /1913/, wiele lat później zgromadził wraz z Czekanowskim materiały etnograficzne do zagadnienia budowy domu i pieca u Słowian, w r. 1953 wydał "Człowieka przeszłości" Edwar-
da Lotha, a w latach 1953-1956 ściśle współpracował z "Materiałami i Pracami Antropologicznymi" i redagował "Przegląd Antropologiczny". Niektóre z jego książek zyskały dużą popularność, np. "Drogi i bezdroża rozwoju człowieka" /1951/.
Utrzymywał ściśle kontakty z nauką światową, biorąc czynny udział w zjazdach międzynarodowych /po raz pierwszy już w roku 1924 - w Zjeździe Geografów i Etnologów Słowiańskich w Pradze/, prowadząc badania antropologiczne i populacyjne w Austrii i we Włoszech /1925-1926/ oraz w Szwajcarii /1928-1931/, działając jako członek /od r. 1927/ w Międzynarodowym Instytucie Antropologicznym w Paryżu. Większość prac prowadzi w celu ich praktycznego wykorzystania, np. w okresie międzywojennym uwydatnił problem dostosowania ubioru żołnie-

rza do jego budowy, a po wojnie wysunął zagadnienie typów odzieży wyrabianej masowo dla ludności cywilnej. Interesowała go zwłaszcza analiza spójności grup zbliżonych typologicznie na tle różnego oddziaływania środowiska i wpływów w rozwoju ontogenetycznym, a także obserwacje danej grupy podczas wpływu na nią jednego określonego bodźca. Zdecydowanie przeciwstawił się utożsamianiu przez niektórych naukowców polskich i radzieckich antropologii z rasizmem oraz oficjalnemu głoszeniu w Polsce lat 50-tych teorii N. Marra i T. Łysenki.

Mydlarski od najmłodszych lat angażował się w patriotyczną i postępową działalność wojskową i polityczną: w latach 1911-1914 działał w Związku Strzeleckim, po czym zmuszony był walczyć do r. 1918 w armii austriackiej na froncie włoskim; po zakończeniu I wojny światowej służył do r. 1921 w Wojsku Polskim w stopniu kapitana rezerwy; od r. 1948 był czynnym działaczem PZPR. Za swą działalność był odznaczony Medalem Niepodległości, Medalem za Wolność, Medalem X-lecia Odzyskania Niepodległości, dwukrotnie Złotym Krzyżem Zasługi i Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski. W r. 1953 otrzymał nagrodę państwową II st. za osiągnięcia w zakresie badań antropologicznych.

Wyszczałcił dużą grupę wybitnych antropologów, m.in. T. Dzierżykray-Rogalskiego, St. Górnego, I. Michalskiego, H. Milicer, K. Modrzejewską, W. Stęślickę /swę późniejszą żonę/, A. Wankiego i K. Wiązowskiego.

Poza wymienionymi wyżej towarzystwami był członkiem przybranym Towarzystwa Naukowego we Lwowie /1925/, członkiem Komisji Wychowania Fizycznego i Higieny Szkolnej Towarzystwa Naukowego Pedagogicznego /1930/, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk /1947/, Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego /1948/ oraz przewodniczącym Polskiego Towarzystwa Antropologicznego /1952-1956/.

Andrzej Śródka

KAZIMIERZ NITSCH /1874-1958/

Kazimierz Nitsch, językoznawca, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, prezes Polskiej Akademii Umiejętności, wiceprezes Polskiej Akademii Nauk, urodził się 1.II.1874 w Krakowie. Szkołę średnią ukończył w Krakowie, a na polonistyce UJ osiągnął wszystkie stopnie naukowe. W r. 1911 został członkiem korespondentem, a w r. 1924 członkiem czynnym Polskiej Akademii Umiejętności.

Uczeń prof. Lucjana Melinowskiego, sam jeden, nie bacząc na bariery polityczne trzech zaborów, przewędrował cały polski obszar językowy, dając imponującą w trafności i precyzji syntezę ugrupowania gwar polskich: "Dialekty języka polskiego" /Encyklopedia Polska III, 1915; 2 wyd. 1923/, wcześniej wydana w formie przystępnej jako "Mowa ludu polskiego" /1911/. Liczne artykuły i monografie, jak "Dialekty polskie